

МОЛИЯВИЙ ХИЗМАТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ

Закирова Гулноза Қудратовна

“Маъмун университети” НТМ ўқитувчиси

E-mail: gulnozazakirova1@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Мақолада молиявий хизматларни ривожлантиришда рақамли технологияларнинг ўрни ва аҳамиятини ҳамда тижорат банкларида рақамли молиявий хизматларининг анъанавий хизматлардан фарқли ўзига хос хусусиятларини тадқиқ этилган. Шунингдек, тижорат банклари ва Финтех компанияларининг рақамли молиявий хизматларини ривожлантириш бўйича муносабатларини таҳлил қилинган.

ANNOTATION

In this master's article, the role and importance of digital technologies in the development of financial services and the specific characteristics of digital financial services in commercial banks, different from traditional services, are researched. Also, the relationship between commercial banks and Fintech companies on the development of digital financial services was analyzed.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается роль и значение цифровых технологий в развитии финансовых услуг, а также отличительные черты цифровых финансовых услуг в коммерческих банках, отличные от традиционных услуг. Также были проанализированы взаимоотношения коммерческих банков и финтех-компаний по развитию цифровых финансовых услуг.

Калит сўзлар: *рақамлаштириш, рақамли хизматлар, финтех, масофавий банк хизматлари, овердрафт, биткоин, блокчейн, криптовалюта, микрокредитлар*

Keywords: *digitization, digital services, fintech, remote banking, overdraft, bitcoin, blockchain, cryptocurrency, microloans*

Ключевые слова: *цифровизация, цифровые услуги, финтех, дистанционный банкинг, овердрафт, биткойн, блокчейн, криптовалюта, микрозаймы.*

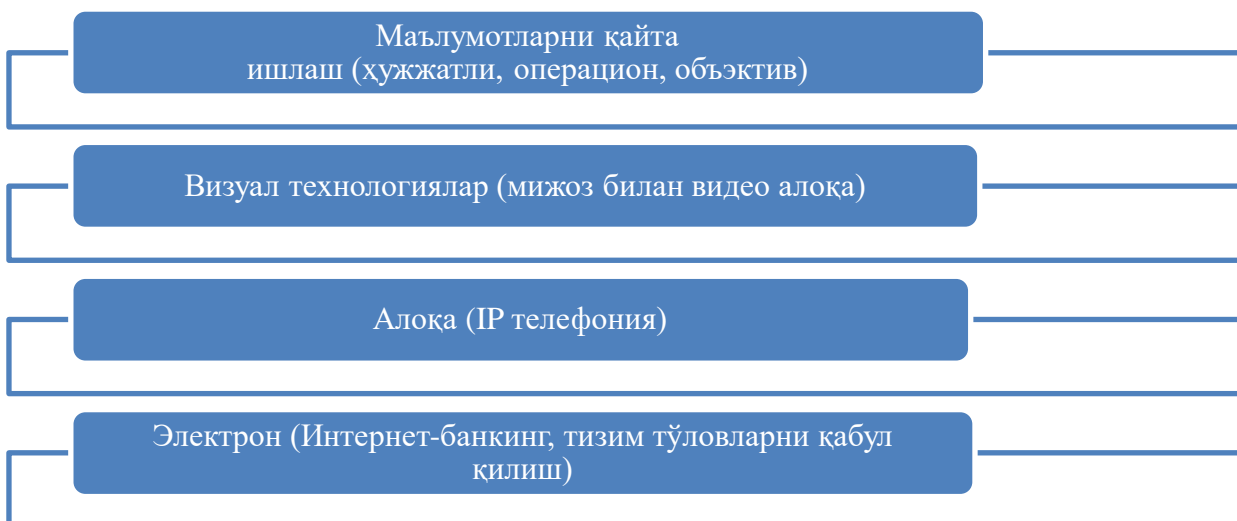
Маълумки, банклараро рақобат кучайиб бораётган ҳозирги шароитда банклар томонидан ўз мижозларига қулай шароитларда хизмат кўрсатилишини таъминлаш муҳим масала саналади. Айти пайтда молиявий хизматларни кўрсатишда банкларда инновацияларни қўллаган ҳолда, мижозни ортиқча оврагарчиликлардан холи этган ҳолда тақдим этиш бугунги куннинг долзарб

масалаларидан бўлиб ҳисобланади. Мамлакатимиз иқтисодиётини модернизациялаш, таркибий ўзгаришлар ва инқирозга қарши чоралар дастурини амалга ошириш миллий банк тизими ривожланишини таъминлашнинг замонавий усулларида фойдаланишни тақозо этмоқда. Молиявий хизматларни ривожлантиришда рақамли технологияларнинг ўрни ва аҳамиятини ҳамда тижорат банкларида рақамли молиявий хизматларининг анъанавий хизматлардан фарқли ўзига хос хусусиятларини тадқиқ этилган. Шунингдек, тижорат банклари ва Финтех компанияларининг рақамли молиявий хизматларини ривожлантириш бўйича муносабатларини таҳлил қилинган.

Шу билан биргаликда, рақамли молиявий хизматларни жорий этиш бўйича хориж амалиёти ўрганилиб, Ўзбекистон банкларида рақамли молиявий хизматлардан фойдаланиш суръатларини таҳлил қилинган.

Бугунги кунда банк сектори турли хил янгиликларга бўлган катта иштиёк билан ажралиб туради. Умуман олганда, банкларнинг ўрни ўтган асрларда унчалик ўзгармаган бўлса-да, уларнинг ўзаро муносабатлари, шу жумладан, миждозлар билан ишлаш усуллари доимий равишда ривожланиб, модернизация қилинмоқда. Ҳаётнинг тезлашиб бораётган суръати вақт қийматини кескин оширди ва масофавий хизматларга катта талабни яратди.

Ҳозирда тижорат банклари томонидан қўлланилаётган рақамли технологияларини бир шартли равишда тўртта турда таснифлаш мумкин. Булар маълумотларни қайта ишлаш, визуал технологиялар, коммуникацион, электрон технологиялардан ташкил топади (1.1-расм).

1.1-расм. Тижорат банкларида рақамли технологиялар таснифи¹

¹Вдовин, В. М., Суркова, Л. Е. Информационные технологии в финансово-банковской сфере. – М.: Дашков и К, 2018. – 302 с

Юқорида айтиб ўтилганидек, банк соҳасида тез-тез фойдаланиш ахборот технологиялари соҳасида қайд этилган бўлиб, улар орқали банк ходимлари потенциал мижозлар ҳақида маълумот олишлари, банк бўлимлари ва банк мижозлари ўртасида самарали ҳужжат айланишини ташкил қилишлари мумкин.

Биометрика банк соҳасидаги энг янги тенденциялардан биридир. Биометрик маълумотлар орқали маҳаллий банклар мижозларнинг банк карталаридаги фирибгарлик ҳаракатлари фоизини камайтирди. Шунингдек, биометрика ёрдамида мижозлар ўз шахсини тасдиқлашда банкнинг ишонч телефониға мурожаат қилиб, масофавий хизматлардан тезроқ фойдаланишлари мумкин.

Кейинги йилларда хорижий амалиётда рақамли банк сектори технологияларининг навбатдаги тури – интерактив брокерлик хизматлари жадал ривожланмоқда. Ушбу хизмат мижозларга компанияларнинг акцияларини ва қимматли қоғозларни пул маблағларини ўтказиш орқали сотиб олиш имкониятини тақдим этишни назарда тутди.

1.2-расм. Хорижий банкларда қўлланиладиган янги рақамли технологиялар²

Бундан ташқари, хорижий банкларда Интернет-банкнинг ёрдамида брокерлик операцияларини амалга ошириш имконини берувчи махсус платформа мавжуд. Ушбу платформада рўйхатдан ўтиш банкнинг бош саҳифаси ёрдамида амалга оширилади.

Ушбу хизмат мижозларга E-Trade брокерлик тармоғи операциялари ёрдамида инвестицияларини бошқариш имконини беради. 2015йилдан бошлаб ривожланган мамлакатлардаги хорижий банклар рақамли технологияларнинг бир қатор йўналишларини фаол жорий қила бошладилар (1.2-расм).

Сун'ий интеллект. Бу технология чет эл банкларида бир қатор вазифаларни ҳал қилишда қўлланилади, лекин унинг асосий мақсади зарур воситаларни ишлаб чиқиш орқали мижозларнинг эҳтиёжларини қондиришдир. Бундан ташқари, банк соҳасида сун'ий интеллект банк маҳсулотлари ва таклифларини шахсийлаштиришга қаратилган. Сун'ий интеллект орқали хорижий банклар

²Бердышев, А. В. Влияние современных финансовых технологий на институциональный состав российской банковской системы // Вестник университета. – 2019. – № 9. – С. 143-148.

доимий ва потенциал мижозлардан олинган маълумотларни йиғиш ва қайта ишлашга сарфланадиган вақтни қисқартирди. Хорижий банклар фаолиятига жорий қилинган сунъий интеллект, шунингдек, VIP-мижозларга қафтларини сканерлаш орқали банк хужайраларига киришни таъминлаш имконини беради; мижозларни овоз, юз ифодалари ва юзни таниб олиш орқали аниқлаш.

Қўшма Штатларда бу турдаги технология жуда кенг тарқалган ва кўпроқ банклар буни ўз фаолиятларида жорий қилганлар. Маҳаллий амалиётда ушбу технология нисбатан яқинда қўлланила бошланди (2019 йил охиридан бошлаб). "Сбербанк" ОАЖ ўз фаолиятига сунъий интеллектни жорий этган биринчи маҳаллий банк бўлди. Ушбу банк мижозларнинг онлайн хизматлардаги энг тез-тез содир бўладиган ҳаракатларини таҳлил қилиш учун сунъий интеллектдан фойдаланади ва бу ҳаракатларнинг такрорланишини таклиф қилади. Маҳаллий банк муҳитида сунъий интеллектнинг диққат марказида ҳозирда хорижий банклар билан солиштириганда жуда чекланган. Бу факт, биринчи навбатда, ушбу технологияни ишлаб чиқиш ва жорий этишнинг юқори харажатлари билан боғлиқ, аммо сиз билганингиздек, маҳаллий банклар эркин нақд пул билан чекланган.

Big Data. Ушбу рақамли технология хорижий мамлакатларда кенг қўлланилади. Банк секторидаги Big Data катта ахборот оқимларини таҳлил қилиш имконини беради. Қоидага кўра, ушбу технология хорижий банкларда потенциал мижозларни баҳолаш, меҳмонхона имиджи ва унинг рақобатбардош позициясини таҳлил қилиш учун қўлланилади.

Big Data орқали хорижий банклар ходимлари интернетдаги “рақамли излар”ни кузатиши мумкин, бу эса ўз навбатида мижозлар учун индивидуал таклифлар яратиш имконини беради. Бундан ташқари, Big Data орқали олинган маълумотлар банкларга мижозларни сегментациясини амалга ошириш, сегментлар контекстида асосий таклифларни шакллантириш имкон беради. Россия амалиётда ушбу турдаги рақамли технология фақат учта банкда қўлланилади: Тинкофф Банк, Сбербанк ва ВТБ Банк.

Чатботлар хорижий банклар орасида кенг тарқалди. Ушбу технология орқали банк соҳасида салл-марказларнинг иш юки камайди. Чатботлар Интернет-банкинг орқали банк мижозлари томонидан тез-тез бериладиган саволларга жавоб бериш имконини беради, бу эса банк вакиллари билан телефон ва электрон почта орқали боғланиш заруратини камайтиради. Ҳозирда бу технология банклар орасида кенг қўлланилади. Ҳозирги вақтда мижозларни маҳаллий банклар вакиллари билан боғлаш учун улар машҳур менежерлардан фойдаланадилар: Телеграм, Вибер, ВхатсАпп ва бошқалар. Ушбу каналларда ботлар билан чатлар яратилади, улар ўз мижозларига кеча-ю кундуз ёрдам беради.

Тижорат банклари фаолиятида рақамли технологияларни самарали жорий этиш бу жараёнда қўлланиладиган меҳназимлар ва бошқарув моделларининг тўғри танлангиллигига ҳам боғлиқ бўлади.

Тижорат банклари фаолиятига рақамли технологияларни жорий этиб, молиявий технология корпорациясига айланиш учун бир қатор мезонларга жавоб бериши керак. Мазкур мезонлар сифатида қуйидагиларни келтириб ўтамиз:

банк фаолиятининг серқирралиги, маҳсулотларнинг диверсификациясига алоҳида эътибор қаратиш ва кенг қамровли хизматлар тўпламини тақдим этиш;

мижозлар ва бозордаги ҳолат юзасидан мавжуд маълумотларни чуқур қайта ишлаш орқали тенденцияни мунтазам таҳлил қилиш ва аниқ прогноз қилиш;

Доимий равишда эски технологияларни такомиллаштириш ва янгиларини жорий этиш.

1-жадвал

Банкларнинг рақамли стратегиясининг асосий сегментлари

Йўналиш номи	Моҳияти
Рақамли маҳсулотни ишлаб чиқиш	Мижозларингиз базасини ва ҳар бир мижозга тўғри келадиган маҳсулотлар сонини кенгайтириш имконини беради
Мижоз билан охиригача ўзаро алоқа	Ахборот технологияларидан фойдаланиш мижозлар базасини фаоллаштириш ва уларнинг содиқлигини ошириш имконини беради
Ҳамкорларнинг молиявий экотизимини яратиш	Ҳамкорларнинг ахборот платформалари ёрдамида мижозлар базасини кўпайтириш
Бизнес-инкубаторлардан фойдаланиш	Жараён харажатларини камайтиради ва мижознинг қониқишини оширади

Манба: Вдовин, В. М., Суркова, Л. Е. Информационные технологии в финансово-банковской сфере. – М.: Дашков и К, 2018. – 302 с

Тижорат банклари фаолиятини рақамлаштириш, рақамли банк хизматларини жорий этиш жараёни кўп қиррали жараён бўлиб, бир неча босқичларни ўз ичига олади (1.1-жадвал):

- Рақамли стратегияни ишлаб чиқиш, у ривожланишнинг асосий сегментларини аниқлашдан иборат.

- Катта ҳажмдаги маълумотларни сақлаш, қидириш ва қайта ишлаш

имкониини берувчи IT тизимини яратиш, шунингдек, ахборотни олиш ва тарқатишни таъминлайдиган ташкилий ресурслар ҳолати.

- IT-ечимларни ишлаб чиқиш ва уларни амалиётга татбиқ этиш.

Ўзбекистонда ҳам юқорида кўрсатиб ўтилган технологияларни жорий этиш мақсадга мувофиқ бўлади. Бироқ, бу йўлдаги энг асосий муаммо ушбу технологиянинг чекланган жорий этилиши малакали кадрлар етишмаслиги ва банкларда маблағларнинг чекланганлиги билан боғлиқ бўлиши мумкин.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ.

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 19 февралдаги “Ахборот технологиялари ва коммуникациялари соҳасини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. 2020 йил 24 январь
- 3.
4. Sherjanov, S. (2022). O‘zbekiston aholisini ijtimoiy himoya qilish strategiyasi. *Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences*, 2(13), 132-138.
5. Bakberganovich, S. A. (2022). Foreign experience of increasing local budget income. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(10), 436-438.
6. Шеров, А. Б. (2022). ПУТИ УЛУЧШЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ НАСЕЛЕНИЯ. *European Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 8, 89-92.
7. Sherjan, S., & Zebiniso, A. (2022). Ways for effective use of extrabudgetary funds. *Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali*, 2(10), 143-146.
8. Агапитов, Д. Финтех-сервисы и банки – партнеры или конкуренты? // Forbes [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.forbes.ru/tehnologii/340535-finteh-servisyy-i-banki-partnery-ili-konkurenty>
9. The main directions of development of financial technologies for the period 2018-2020. URL: www.cbr.ru